

هو العليم

اهمیت و آثار روزه در تکامل انسان

شرح حدیث عنوان بصری – جلسه ۲۰۰

بیانات

حضرت آیت الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی
قدس الله سره

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم
بسم الله الرحمن الرحيم
وصلی الله علی سیدنا و نبینا أبی القاسم محمّد
و علی آله الطّاهرين، و اللعنة علی أعدائهم أجمعين

قبل از ادامه صحبت در کیفیت تغذیه در حدیث عنوان، که خدمت رفقا عرض شد، چون موارد زیادی، هم از داخل و هم از خارج راجع به بعضی از شبهات و سؤالاتی که درباره حجّیت فعل ولی خدا که بحث می‌کردیم مطرح شده است، بنا را بر این گذاشتیم که مجموعه این سؤالات جمع‌آوری بشود، رفقا، دوستان، راجع به مطالبی که خدمتشان عرض شد، حالا بر حسب مراتب خودشان، اگر سؤالی و ابهامی هست، این‌ها را لطف کنند یادداشت کرده تا بعد در یک مجلسی که خارج از این مجلس عنوان هست، به آنها شفاهی پاسخ دهیم، البته این را هم در نظر داشته باشید که رفقا و دوستان این مطالب را دارند تهیه و تنظیم می‌کنند و به صورت یک کتاب، به طور مستقل با اضافاتی انشاءالله به طبع و نشر خواهد رسید. منتها خب از نقطه نظر اینکه از نظر صوتی هم مسائل مطرح شود، از این جهت مناسب است که در یک مجلس یا دو مجلس، خارج از مجالس عنوان، و بیشتر هم مجالسی که اخلاء و فضلاء روحانی در آن مجلس تشریف دارند، نسبت به این مطالب پردازیم.

صحبت ما در کیفیت تغذیه بود، و این که انسان غذا را به عنوان مقدّمه و وسیله رسیدن به مقصود باید مدّ نظر قرار بدهد، و به خود غذا و کیفیت مأكولات، به عنوان استقلال نباید نگاه کند. عرض شد در جلسه قبل که اگر این طور باشد با حیوانات تفاوتی ندارد. امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمایند: **«کالبهیمة المربوطة، همها علفها»**^۱؛ افرادی که این‌ها هدف ندارند، مقصد ندارند، و منظور و مقصودشان در این دنیا رسیدن به مطامع دنیا و تکالب بر حطام دنیاست را به حیوانی که در طویله بسته‌اند و جلوی علف ریخته‌اند، تشبیه می‌نمایند؛ این حیوان غیر از خوردن و نگاه کردن به آنچه که دارد آن را می‌بلعد، هیچ فکر دیگری ندارد. تصوّر دیگری از عالم ندارد: عالم را سیل ببرد، این علف جلوی ما از بین نرود! این، همی است که این حیوان دارد.

در نظام خلقت انسان این مسئله به این کیفیت لحاظ نشده است. مأكولات به عنوان مقدّمه برای ارتقاء روح و برای گذران این دنیا و رسیدن به آن مقصد و مقصود باید مورد توجه قرار بگیرد. و این هم از مسائلی

^۱ اشرح نهج البلاغة (عبد)، ج ۳، ص ۸۱.

است که باید انسان نسبت به آن مسائل دقت کافی داشته باشد و اشتباه برداشت نکند.

همیشه بزرگان سیر و سلوک نسبت به کیفیت اکل و تغذیه مطالبی داشته‌اند و دستوراتی می‌داده‌اند. و خب البته این مطالب بی‌مناسبت هم نیست با استقبال ماه مبارک رمضان که چند روز دیگر هست. نسبت به روزه و کیفیت آن، جملائی خدمت دوستان عرض کنیم و انشاءالله تتمه مطالب باشد برای بعد از ماه مبارک، به خواست خدا.

همین قضیه و همین مطلب است که خداوند متعال در دوازده ماه سال، یک ماه را بالاجبار و قهراً ماه گرسنگی و احساس جوع و صرف نظر کردن از مأكولات قرار داده است. و این یک نکته خیلی مهمی است که چرا بزرگان و ارباب سیر و سلوک، دستور دو روز روزه در هفته، یا آن دستور سه روز در ماه را در تمام مدت سال می‌دادند. البته خب این دو روز در هفته یک قدری خاص‌تر از آن سه روز در ماه است. یا روزه ماه رجب و شعبان را به ضمیمه رمضان مدّ نظرشان قرار می‌دادند. چنانچه درباره رسول خدا داریم که حضرت ماه رجب و شعبان را به رمضان متصل می‌کردند. این چه قضیه‌ای هست؟ واقعا ما وقتی که یک رسول خدایی می‌شنویم، یک ائمّه‌ای می‌شنویم، یک امام زمانی می‌شنویم، گاهی با خودمان فکر می‌کنیم خب این‌ها هم نیاز به این مطالب مگر دارند؟ مگر پیغمبر نیاز به روزه دارد؟ خب روزه را انسان برای چه می‌گیرد؟ برای این که تجرّد پیدا کند، یعنی آنها تجرّد پیدا نکرده‌اند؟! امام برای چه روزه می‌گیرد؟ برای این که تزکیه و آن جنبه تقرّب بیشتر برای او حاصل شود؟ او که دیگر به اصل و به حقیقت تقرّب، که عین وحدت و وحدت در عین است، واصل شده است. این انجام این دستورات دیگر برای چیست؟

چندی پیش بود با یکی از رفقا در یک جلسه‌ای چند نفری بودیم، صحبت راجع به این شد که رسول خدا تا وقتی که حیات داشتند برای حضرت خدیجه سلام الله علیها همیشه ایشان کارهای مستحب انجام می‌دادند، صدقات انجام می‌دادند و ثوابش را برای حضرت خدیجه می‌فرستادند گوسفند می‌کشتند، ثوابش را برای حضرت خدیجه هدیه می‌کردند، که بعضی از همین زن‌های پیغمبر اعتراض می‌کردند: هنوز که هنوز است در فکر آن اسم می‌آوردند: پیرزن هنوز باقی هستی و چه و چه؟

خب حالا کاری به آن اعتراض آنها و پاسخ رسول خدا نداریم که حضرت فرمودند: کجا بودید شما در آن وقتی که او چه کرد و چه کرد و چه مسائلی را انجام داد. واقعا حضرت خدیجه سلام الله علیها بر گردن همه حق دارد، بر گردن تک تک ما ایشان حق دارد و حضرت خودشان را به کلی فانی در رسول خدا کردند. تمام اموالشان را یک جا به رسول خدا بخشیدند، تمام اموالشان را. خیلی ثروتمند بودند. وقتی این‌ها می‌آمدند پیغمبر را مورد اذیت قرار بدهند سنگ می‌زدند، بچه‌ها را تحریک می‌کردند که بیایند بیفتند دنبال پیغمبر با سنگ بزنند، بچه‌های هفت ساله، ده ساله، دوازده ساله، بزرگ‌تر، این‌ها می‌آمدند و پیغمبر را مورد آزار قرار می‌دادند

این حضرت خدیجه می آمد در مقابل این سنگها خودش را سپر قرار می داد! که سنگ می خورد و سر حضرت خدیجه را می شکست، پای حضرت خدیجه را می شکست. این طوری بوده قضیه، توجه می کنید؟

در آن شعب ابی طالب که سه سال بودند و حضرت خدیجه واقعا چه زحماتی متحمل شد و پشت به پشت پیغمبر ایستاد و صحنه را خالی نکرد، و پیغمبر را رها نکرد با تکلیفش، نفرمود: خب تو رسول الله هستی و تکلیف داری! من چه گناهی کرده ام باید پا به پایت بایستم؟ تو رسول الله هستی و اجرش را هم می بری! من چرا بخواهم این مسائل را متحمل شوم؟ حضرت خدیجه خودش را در رسالت پیغمبر شریک احساس می کرد! اصلا احساس زن و شوهری نبود! یعنی می گفت: پیغمبر یکی، من هم یکی! من باید بیایم از پیغمبر دفاع کنم، تا به مقصدش برسد، من دفاع نکنم او کاری انجام نمی دهد! من اگر از او دفاع نکنم و مورد آزار قرار بگیرد، از مقصدش می ماند. تا من نیایم به غار حرا و برای او غذا نبرم هفته ای چند بار از مکه به غار حرا می آمد! یک قدم و دو قدم نبود! خب او آنجا نمی تواند عبادت بکند. این دوران را سپری نمی تواند بکند. پیغمبر می رفت آنجا در غار حرا خوش گذرانی بکند؟ می رفت در غار حرا بساط عیش و نوش راه بیندازد؟ خب رفته اید، همه رفته اید و دیده اید چه خبر است دیگر، بله!؟

پیغمبری که نباید بیاید در شهر در مدت یک اربعین حتی چشمش به یک آدم نباید بیفتد، اگر بیفتد خراب می شود، کی باید غذا بیاورد؟ کی باید برسد؟ کی باید این مطالب را در نظر بگیرد؟ هان؟ کی باید این کار را انجام بدهد؟ حضرت خدیجه این کار را می کرد. غذا را می گذاشت و برمی گشت. در بسیاری از موارد که حضرت خدیجه می آمد غار حرا رفته اید؟ باید رفقا خیلی رفته باشند! آدم نفسش در آن جا بند می آید! در آنجا برای پیغمبر غذا و آب را می خواست بگذارد، آن بالا آب نبود! پیغمبر مشغول سجده بودند و ایشان هرچه می ایستاد می دید پیغمبر سر از سجده بر نمی دارند و برمی گشت! بارها به این کیفیت اتفاق افتاده بود! حالت حضور پیغمبر را به هم نمی زد! کجا همچنین چیزهایی را می شود پیدا کرد؟! ما در چه عوالمی اصلا داریم صحبت می کنیم؟ از مکه بلند شود بیاید آنجا و ببیند پیغمبر نشسته اند و مشغول توجّهند، مشغول ذکرند، حالا چه مشغول سجده و چه مشغول ذکر، به پیغمبر سلام هم حتی نکنند! ما یحتاج پیغمبر را آنجا بگذارد، لباسش را باید بیاورد، خب هر روز لباس باید عوض بشود، در آن گرمای کذایی، لباس بیاورد و بعد هم دوباره برگردد؛ درست؟ این کارها را کی می کرد؟ این حضرت خدیجه انجام می داد.

پیغمبر تا عمر داشتند از فکر حضرت خدیجه بیرون نبودند. گوسفند می کشتند به فقرا می دادند، ثوابش را برای حضرت خدیجه می فرستادند. پول به فقیر می دادند، ثوابش برای حضرت خدیجه بود؛ نماز می خواندند، ثوابش برای حضرت خدیجه بود، قرآن می خواندند، همین طور. تمام شد؟ خب مگر پیغمبر نیاز به این کارها داشت؟ او که اصل همه وجود است و آن که رأس واسطه فیض بین خدا و بین موجودات است،

او که دیگر تمام عالم در دستش است! او وسیله برای نزول برکات و نعمت‌ها و نفحات الهی به همه عالم وجود است، از جمله حضرت خدیجه. دیگر حالا چرا گوسفند می‌کشد که ثوابش را برای حضرت بفرستد؟ او اراده بکند می‌تواند ثوابش را به ایشان بدهد دیگر؛ نه! این نیست! در نظام عالم باید این عمل در خارج انجام بگیرد، پیغمبر بخواهد انجام بدهد، یا غیر پیغمبر. هر دو باید گوسفند بکشند. ثواب می‌خواهد برسد، باید صدقه داده شود. حالا من پیغمبرم دیگر، آن ثوابی که صدقه دارد یک اراده می‌کنم صد برابرش برسد، نه! این نیست! باید پیغمبر هم صدقه بدهد، پیغمبر هم باید قرآن بخواند، پیغمبر هم باید نماز بخواند، پیغمبر هم باید وقتی سر قبرش می‌رود، فاتحه بخواند؛ نمی‌شود بگوید حالا من پیغمبرم، خب یک اراده می‌کنم آن نفحات می‌رسد.

مرحوم آقا [علامه طهرانی] به ما توصیه می‌کردند که این را هم رفقا همیشه انجام بدهند هر وقت از بیمارستانی می‌گذرید، حمد شفا بخوانید برای مریضان؛ و هر وقت از قبرستان می‌گذرید، برای امواتی که هستند حمد و قل هو الله بخوانید. دارید یک مسافرت می‌کنید در یک جاده، حرکت می‌کنید، به یک دهی می‌رسید، به یک شهری می‌رسید، این طرف یک قبرستانی است، یک حمد و قل هو الله برای همه آنها باید بخوانید. خودشان هم می‌خوانند. ظاهراً مرحوم علامه طباطبایی به ایشان این مطلب را از دستور مرحوم قاضی داده بودند. ببینید این بزرگان چقدر مسائل اخلاقی را در نظر می‌گرفتند: حالا که داری می‌روی، خب یک فاتحه‌ای هم بخوان، تا یک ثوابی هم به دیگری برسد دیگر! چرا بخل می‌کنی؟ این که دیگر مؤونه ندارد! این که دیگر دست در جیب بکن و این‌ها را ندارد! یک قل هو الله بخوان، یک حمد بخوان بگذار آنها هم به یک برکتی برسند، به یک فیضی برسند.

این عمل عملی است که باید انجام بدهد، پیغمبر هم باید انجام بدهد. پیغمبر هم برای تقرّب بیشتر و استفاضه بیشتر باید روزه بگیرد. باید ماه رجب و شعبان را روزه بگیرد. باید در طول سال روزه بگیرد، نباید بگوییم که: «چرا؟ او که دیگر پیغمبر است!»

خب پیغمبر است، بله، پیغمبر است، اما آن روزه‌ای که پیغمبر می‌گیرد، در یک مرتبه است، و او را به مسائل مورد نظر و افق‌هایی که باید به آن افق‌ها رسول خدا برسد، او را در آنجا قرار می‌دهد؛ خب روزه‌ای که ما می‌گیریم هم آن مقداری که برای ما مفید است. هرکس به اندازه خودش و به اندازه سعه وجودی خودش بهره می‌برد. همان طوری که در همین دنیا، برای دوام حیات و برای دوام بقاء نیاز به غذا خوردن است. پیغمبر گرسنه می‌شد، ائمه گرسنه می‌شدند، مثل سایر افراد. بگوییم: حالا که چون پیغمبر است، نه دیگر نیاز به غذا ندارد، غلط است! مریض می‌شد، مثل سایر افراد دارو می‌خواست.

بنابراین، این قضیه روزه یک مسئله‌ای است که ما باید این را در نظر بگیریم. خداوند این را در سیر صعودی ما و در حرکت تقرّب و تجرّدی ما، قرار داده است، و متّنی است که بر گردن ما گذاشته شده است، و

این یک ماه را ماه صیام و ماه روزه برای ما قرار داده است. این یک منت است! اگر می‌خواهیم که در روز قیامت از نعمات بیشتر منتعم باشیم، از دوازده ماه یک ماهش را حداقل باید روزه بگیریم. این جریان، جریانی است که انسان به عنوان وسیله حیات باید این مسئله را ارزیابی کند، نه یک جریان تحمیلی که خب دستور خداست، باید بگیریم دیگر! خب حالا بگیریم دیگر! نگیریم آن دنیا معلوم نیست چه به سرمان می‌آورند! نشنیده‌اید بعضی‌ها مثلاً می‌روند مکه این‌ها وقتی آن‌جا هستند روزشماری می‌کنند چه وقت برگردند؟

یک دفعه ما مشرف شده بودیم مکه، خیلی وقت پیش، همان زمان مرحوم آقا، البته با ایشان نبود، ولی در همان زمان ایشان بود، چند نفر بودیم. بله، یک بنده خدایی آمد و او هم پیرمردی از آشنایان بود، یک روز آنجا در اتاق آمد و گفتیم: خب، آقا این مدینه که دفعه اول است آمده‌اید چطور است؟

می‌گذرد آقا! انشاءالله تمام می‌شود! تمام می‌شود و زود برمی‌گردیم پیش زن و بچه‌مان!

گفتم: ! تمام می‌شود!؟

آره، من هم در اتاق بودم، به چند نفر آنها که داشتند شکایت می‌کردند، گفتم: بابا هر روز بشمار با انگشت‌هایت، یک روز رفت، دو روز رفت و بالأخره تمام می‌شود! برمی‌گردیم تا چند روز دیگر.

یک نگاهی به او کردم: خیلی خب! چه بگوئیم؟! تمام می‌شود!!

خب، حالا شما به این صحبت به جهت همان افق فکری و افق وجودی که خداوند نصیبتان کرده می‌خندید و تبسم می‌کنید و از این مسئله تعجب می‌کنید و باید هم تعجب کنید. کسی که در مکه می‌رود، یا به مدینه می‌رود، هر روزی که از او می‌گذرد باید بگوید: آخ! یک روز گذشت! آخ! یک روز گذشت! بیست و هشت روز دیگر مانده. فردا می‌شود: آخ! بیست و هفت روز! یک روز گذشت! هان؟ آن وقت این با آن کسی که روزها را می‌شمارد: بیست و هفت روز دیگر مانده، پیش زن و بچه‌مان برمی‌گردیم، چقدر تفاوت می‌کند؟ بزرگان برای ماه مبارک رمضان یک همچین حالی دارند! آخ! روز سوم ماه رمضان هم گذشت! آخ یک هفته گذشت! آخ ده روز گذشت! چرا؟ چه می‌فهمیدند؟ چه درک می‌کردند؟ چه احساسی داشتند و دارند که ناراحت است از این‌که این روز و شب دارد پیوسته می‌آید و او را به آخر ماه نزدیک می‌کند. اصلاً ناراحت است، با خود می‌گویند: ای کاش شبانه‌روز می‌ایستاد، خورشید و ماه از حرکت می‌افتادند! هان! این چه قضیه‌ای است که این مطلب باید به این کیفیت انجام بشود؟ باید دید این‌ها چه قسم روزه می‌گرفتند؟ این‌ها چه قسم نسبت به این فریضه اهتمام داشتند؟

اولاً ما باید بدانیم: برکاتی که در روزه ماه رمضان هست، در هیچ روزه‌ای از ایام سال نیست. ما در ایام سال خیلی روزه‌ها داریم که روزه‌اش مستحب است: روز عید غدیر، روز نیمه شعبان، ایام رجب، روز عرفه، دحوالأرض و امثال ذلك. روزه همه این‌ها مستحب است، خب از این مسائل کم و بیش اطلاع داریم. ولی روزه

ماه مبارك رمضان روزه‌ای است که در يك هوا و فضای خاص انجام می‌شود. آن هوا و فضای خاص در هیچ روز از ایام سال نیست! یعنی آن لطف خاص، و آن عنایت خاص، که رسول خدا فرمودند: «**رمضان شهر اُمّتی**»، ماه امت من است! در اوقات دیگر نیست، درست؟ راجع به رجب دارند که: شهر الله، راجع به شعبان که حضرت فرمودند شهر من است، اما رمضان حضرت می‌فرمایند که مربوط به اُمّت من است. این که مربوط به اُمّت من است یعنی چه؟ یعنی يك فضای خاصی و يك ظهور خاصی و يك اثر خاصی از آن مقام رحیمیت پروردگار نسبت به بندگان در این ماه مبارك رمضان وجود دارد که برای این که انسان به آن مقام و موقعیت و استفاضه و استفاده برسد، چاره‌ای جز روزه نیست! باید روزه گرفت! این روزه روزه‌ای است که انسان را به آن هوا و به آن فضا می‌رساند.

این همه مرحوم آقا در کتاب مهر تابان‌شان، در کتاب روح مجردشان، در صحبت‌هایشان، راجع به کیفیت ماه رمضان و کیفیت روزه‌ای که اولیاء خدا می‌گرفتند، حکایت نوشته‌اند این که مرحوم قاضی ماه رمضان را چطور سیر می‌کرد؟ چطور طی می‌کرد؟ خب این‌ها که شوخی نبوده. دهه آخر ماه رمضان اصلا کسی ایشان را نمی‌دید در نجف، کجا می‌رفت؟ حالا نمی‌گویم ما هم همین کار را بکنیم، ولی خب بالآخره ایشان چه احساسی داشت؟ آن حالاتی که برای اولیاء خدا در این ماه پیش می‌آمد که آنها سر از پا نمی‌شناختند، چه حالی بود؟ بنده خود شاهد بودم که برای رسیدن ماه رمضان در پوست خود نمی‌گنجیدند! و با چه حال شغف و سرور و ابتهاجی می‌فرمودند: دارد ماه رمضان می‌آید! دارد ماه رمضان می‌آید! واقعا اینها چه احساسی داشتند؟ و این‌ها چه طور روزه می‌گرفتند؟ همین روزه‌ای که فقط سحری بخوریم و بعد هم افطاری دیگر؟ تمام شد؟ سحری بخوریم و افطار بخوریم یا نه؟ آنها روزه‌شان با روزه ما تفاوت داشت، حالشان با حال ما تفاوت داشت. مراقبه‌ای که آنها در این ماه مبارك رمضان انجام می‌دادند، به ضمیمه روزه‌ای که خب این یک تکلیف ظاهری و یک عمل ظاهری و عمل واجب بود، آن مراقبه، آنها را به همان چه که مدّ نظرشان بود می‌رساند. آن توجه، هرکسی نسبت به وضع خودش و نسبت به موقعیت خودش. وقتی که ماه رمضان می‌خواست بیاید، مرحوم آقا [علامه طهرانی] برای شاگردانشان البته آن سابق‌الایام، نه این اواخر زمان حیاتشان مطالبی را تذکر می‌دادند، مسائلی را تذکر می‌دادند و نسبت به ماه رمضان خیلی عنایت داشتند.

یکی از مسائلی که مطرح می‌کردند، این بود که می‌فرمودند: در ماه رمضان با مردم سر و کله نزنید. یعنی اگر فرض کنید که در سایر ایام آدم می‌آید به این می‌گوید آقا این چیست؟ آن یک چیزی می‌گوید، این یک

^۱ اوائل الشیعة، ج ۸، ص ۹۹.

چیزی می‌گوید و این حرف‌ها، در ماه رمضان این را کنار بگذارید، این سر و کله زدن می‌آید انسان را پایین می‌آورد، آن فایده را از انسان می‌گیرد، آدم را می‌آورد در همین مراتب اسماء جزئیة حبس می‌کند، نگه می‌دارد. اگر انسان می‌تواند بگذرد، نگذارد که مسئله به مشاجره کشیده بشود. البته این دستور، دستور همه روزهاست ها! همه ایام سال است‌ها! ولی عجیب است که چطور برای انسان غفلت پیدا می‌شود. ولی ماه رمضان به واسطه همان گرسنگی و به واسطه همان رقت نفس و رقت روح فی‌الجمله‌ای که در اثر توجه کم‌تر به مأكولات و امثال ذلک برای انسان پیدا می‌شود، انسان تذکر نسبت به این مسئله برایش بیشتر است، توجهش نسبت به این مسئله بیشتر است، در حالی که خب همه ایام سال باید همین‌طور باشد. دستور خاص ندارد که حالا در ماه مبارک انسان اینچنین کند، و در بقیه ایام سال همین‌طور یله و رها، هرکاری که دلش خواست انجام بدهد؛ نه! این‌طور نیست! ولی در ماه مبارک زمینه مساعدتر است، بستر مساعدتر است، هموارتر است برای این‌که انسان به آن مراقبه و به این مسائلی که خب دستورات آنها بود، برسد. سر و کله زدن با مردم، نسبت به یک مسئله بی‌خود انسان پافشاری کند، این، آن فایده روزه را می‌آید از انسان می‌گیرد، سلب می‌کند، کم می‌کند. حالتی که برای انسان پیدا می‌شود، آن حالت را تخفیف می‌دهد، سبک می‌کند.

لذا می‌فرمودند که تا انسان احساس می‌کند که می‌خواهد با یک نفر درگیر بشود، بگذرد، حواسش را یک جای دیگر پرت بکند و برود در یک جای دیگر و مطلب را بگرداند. یا وقتی که فرض کنید یک نفر می‌آید سراغ انسان و از یک شخصی می‌خواهد بگوید، تا می‌خواهد صحبت بکند، می‌بیند که هان! دلش دارد یک جور دیگری می‌شود! نفسش دارد یک جور دیگر می‌شود. تا می‌خواهد اینچنین شود بحث را عوض کند: هان راستی فلان جا چه خبر؟ اصلاً قضیه را نگذارد که به ایمجا برسد و نفس درگیر این نکته بشود. این از مسائلی بود که خیلی ایشان نسبت به این قضیه تأکید داشتند و به خصوص در ماه مبارک که نسبت به این مسئله بیشتر توجه می‌دادند.

یکی از مطالبی که در ماه مبارک خیلی باید نسبت به آن توجه کنیم، دور شدن از توهّمات و خاطره‌هایی است که در ذهن خود نسبت به افراد برای خود ایجاد می‌کنیم. حالا یا واقعیت دارد یا ندارد. این بودن خاطره در ذهن برای یک روزه‌دار خوب نیست. حالا خاطره خوب نه‌ها! خاطره خوب که اشکال ندارد، اما خاطره‌هایی که انسان تا یاد آنها می‌کند، اخمش در هم می‌رود! حتی تنها هم گرفته نشسته‌ها! با کسی هم صحبت نمی‌کند ولی در ذهن می‌آید. نگذارد این خاطره اصلاً در ذهن بیاید؛ بیاید، خراب می‌کند، خراب می‌کند. لذا انسان نباید از اول راه بدهد. کسی بیاید پیش انسان از یک شخصی حرف بزند، غیبتش را بخواهد بکند، حتی بخواهد مطلب صحیحی هم بگوید، راست هم بخواهد بگوید، ولی همین که در او یک خاطره بد ایجاد شود، خراب می‌کند.

مرحوم آقا [علامه طهرانی] می فرمودند اگر کسی غیبت مرا می کند، نیاید به من بگوید! خیلی وقت پیش من این را یکی دو سه بار از ایشان شنیدم، در همان زمانی که در تهران بودند. می فرمودند: نیاید به من بگوید، در همان جا استغفار بکند؛ چون همین که می آید به من می گوید آقا ما غیبت شما را کردیم و حالا غیبت را بگوید یا نگوید، همین که می خواهد این را بگوید، چه می شود؟ یک خاطره از این در ذهن من می رود؛ خوب حالا این چه گفت؟ به که گفت؟ در چه زمینه هایی گفت؟ می بینید! آدم که نمی ایستد که! دائم شروع می کند این مسئله را در ذهن حلاجی کردن، خیلی اتفاق افتاده. من هم اتفاقاً این استدعا را رفقا دارم، البته رفقا که اهل این حرف ها نیستند! حالا اگر جایی شنیدند کسی راجع به ما حرفی زده است، به من نیاید بگوید! ما نیاز به شنیدن این مطالب نداریم، اصلاً و ابداً! یا عیب و نقص در ما هست، که خوب چیز خاصی نیست که حالا انسان بخواهد از عیب و نقصی که در او هست فرار کند، از خدا می خواهیم که اصلاح کند؛ یا نیست، و اگر نیست چرا ذهنش را انسان بیاید مشغول کند و درگیر کند نسبت به آن چیزی که حالا نبوده و گفته اند؟ آن حالت ذهنی بین انسان و بین افراد چرا خراب بشود و از بین برود؟ خوب حالا غیبت کرده که کرده دیگر!

نه آقا! ما فلان مجلس بودیم، آقا راجع به این قضیه از شما این را می گفتند، فلان می کردند، چه می گفتند

...

خب این حال آدم را می آید می گیرد، خراب می کند. حالا بعضی ها هم غرض ندارند، خیال می کنند دل سوزی و این هاست. چرا؟ همین چند روز پیش بود، در منزل بودیم یک بنده خدایی آمد و راجع به یک قضیه ای و خوب قضیه بی ربطی هم بود و وقوع خارجی هم نداشت: که این و این و این راجع به شما یک همچنین مطالبی و یک همچنین مسائلی گفته اند. خوب، اتفاقاً حتی مربوط به یکی از بستگان بود و خوب خیلی مسئله، موجب تکدر و این ها بود، ولی من از این قضیه بیشتر ناراحت شدم، بیش از آن چه که راجع به این که یک مسئله بی ربطی به انسان نسبت بدهند، چرا این قضیه حالا به گوش ما رسیده؟ حالا اگر نمی رسید بهتر بود! آدم نسبت به افراد خوب یک ذهنیتی دارد، خوب آن ذهنیت بود دیگر! حالا دوباره آن ذهنیتی که دارد، یک چیز دیگر هم رویش اضافه شد، یک چیز دیگر هم رویش آمد، در حالتی که نه نفع دنیوی برای ما دارد اطلاع بر این، و نه نفع اخروی. حالا آن آمده روی ذهنیت خودش، یک حرفی زده، و یک غلطی کرده، خوب کرده که کرده دیگر! حالا آدم بیاید این را بشنود، چه نفعی دارد؟

ما نباید این دو روز دنیا را به این مطالب بگذرانیم، خیلی کار داریم! درد زیاد داریم. بیچارگی خیلی زیاد داریم، ضعف خیلی زیاد داریم، عقب افتادگی خیلی داریم. مجال نداریم که حالا بلند شویم بیاییم، به این که در این دنیا آن پشت سر ما چه گفت، این جلوی روی ما چه گفت، بپردازیم این مطالب، دست و بال ما را می بندد، مگر چقدر دیگر از عمر ما باقی مانده؟

این‌ها مسائلی است که بزرگان روی این مطالب تأکید می‌کردند! و هرکس به هر اندازه رعایت کند، نفعش را خودش می‌برد، نفعش را خودش برده، فایده‌اش را خودش برده. قطعاً بدانید نمازی که شما می‌خوانید بعد از شنیدن این مطلب، با نمازی که قبل از شنیدن بود، تفاوت می‌کند؛ خب اثرش را گذاشت دیگر! آن اثر تخریبی خودش را گذاشت. خب چرا انسان حالا بشنود؟ درست؟

اینجا است که می‌فرموده‌اند: سالک رند، سالکی است که به فکر خودش باشد! هان! توجّه کردید می‌خواهم چه عرض کنم؟ یعنی آن کسی که می‌آید و به شما می‌گوید آقا من فلان جا نشسته بودم و فلان کس داشت راجع به شما این حرف را می‌زد، بدانید دارد در شما تخریب ایجاد می‌کند. اگر یک شخصی یک استکان سم به منزل شما بیاورد و به دست شما بدهد، شما تناول می‌فرمایید یا در همان جا می‌ریزید و از بین می‌برید؟ چند دفعه هم می‌شوئید که اصلاً هیچ آثار مخربی باقی نگذاشته باشد. چرا؟ چون احساس می‌کنید این سم، شما را دارد تخریب می‌کند، می‌خواهد تخریب کند، حالا او هم نفهمد، حالا او هم خودش نداند. این گونه مسائل، مسائلی است که برای ما تخریب است و آن حال و روح را می‌گیرد.

چند مرتبه من خدمت رفقا گفته‌ام که دروغ و نفاق، مهم‌تر از آن اثر خارجی که دارد، اثری است که روی خود گوینده اول ایجاد می‌کند، آن را می‌خواهد چکار کند؟ یک کسی دروغ بگوید، یک کسی دورویی بکند، یک کسی تقلّب بکند، یک کسی خلاف بکند. خب این یک اثر خارجی دارد، تبعات خارجی دارد، تبعات سلبی و منفی خارجی دارد، این به جای خود محفوظ، ولی قبل از تبعات خارجی، و آثار خارجی، آن بلایی که الآن سر نفس در می‌آورد آن را می‌خواهید چکار کنید؟ نفس را چکار می‌کند؟ برمی‌گرداند! هان، هان! بعد از یک مدت آدم نگاه به یکی می‌کند:!! عجب قیافه‌ای دارد! اصلاً آدم نیست، مثل حیوان است! چرا؟ آنقدر دروغ گفته که اصلاً حیوان شده! اصلاً مجسمه دروغ شده، اصلاً خودش یعنی دروغ! آدم نگاه می‌کند، اصلاً یعنی دروغ، هان! انگار روی پیشانی‌ش نوشته: دروغ! قیافه‌اش اصلاً دروغ است دیگر! تقلّب شده است دیگر؛ هان، ریا، دروغ، تقلّب، نفاق، پدرسوختگی، حیوانیت، این‌ها همه چیست؟ آن اثری است که خودش بر خودش گذاشت، خودش بر خودش آن اثر را ایجاد کرد؛ حالا تبعات خارجی بماند، آن یک مسائل دیگری است که آن به جای خود.

دستوری که اولیاء و بزرگان به ما می‌دادند، در وهله اول برای خود ماست، نه برای خارج؛ به خارج چه کار داریم؟ به خود ما برمی‌گردد. لذا می‌فرمودند در ماه مبارک رمضان، رفقا توجّه داشته باشند بر این که آن آثار منفی که به واسطه عدم مراقبه برای انسان حاصل می‌شود، موجب می‌شود که اثر روزه، مترتب نشود. و این چه ماهی است؟ این ماهی است که سرنوشت انسان در این ماه رقم می‌خورد.

روز اول ماه مبارک، یک قدم نزدیک شدیم، روز دوم، یک قدم دیگر، روز سوم، روز هفتم، دهم،

پانزدهم، هفدهم، نوزدهم، بیست و یکم، شب بیست و سوم دیگر مطلب تمام! ببینید! بیست و دو روز، خدا آماده می‌کند، آماده می‌کند، همین‌طور می‌آید جلو، جلو، جلو، برای تقدیر و برای اندازه‌گیری سال بعد. چون در شب بیست و سوم است دیگر! دو شب قدر قبلس را هم باید در حال تهجد و در حال تهیو و در حال زمینه‌سازی برای ورود به مقام تقدیر و مشیت خدا، بگذرانی و آماده کنی تا به شب بیست و سوم که می‌رسیم. لذا شما رفقا بدانید تقدیر شب بیست و سوم شما از روز اول ماه رمضان است! من این را گفتم‌ها! یک دفعه خیال نکنید: نه، حالا ده روز، بیست روز را می‌گذرانیم، شب بیست و سوم شروع می‌کنیم قرآن خواندن، شروع می‌کنیم جوشن خواندن، شروع می‌کنیم از همین ادعیه و این‌ها را انجام دادن، هیچ فایده‌ای ندارد! اصلاً! بیخود دنبالش نروید، بیخود هم زحمت نکشید!

آن جوشنی که شب بیست و سوم یک دفعه سبز بشود، و آن نماز خواندنی که یک دفعه شب بیست و سوم شروع شود، هیچ فایده‌ای ندارد! آن جوشنی که از روز اول ماه رمضان زمینه‌اش پیدا بشود، آن شب بیست و سوم کار می‌کند. حالا نه فقط جوشن! از باب مثال گفتم. همان منظور توجه و تنبه و تذکر نسبت به آن مقام عبودیت و معبودیت، آن منظور است. آن حال از روز اول ماه مبارک باید آماده شود.

لذا بنده در صحبت‌هایی هم که قبل کرده‌ام، نمی‌دانم که رفقا به سمعشان رسیده یا نه، در این که چطور شب بیست و سوم شب قدر است، در حالتی که نسبت به شب نوزدهم و شب بیست و یکم هم شب قدر اطلاق شده است؟ در آنجا من خدمت رفقا عرض کرده‌ام که مسئله قدر، یک مسئله چاپ نیست! یا مسئله خلق الساعة بودن که یک مرتبه جبرئیل از آن بالا بیاید و نامه اعمال را پیش امام زمان بیاورد و حضرت بردارند امضا کنند که این شخص امسال اینطور می‌شود، آن شخص فرض کنید که این قضیه برایش پیدا می‌شود و...، نه این‌طور نیست!

یک جریان تکاملی است، که این جریان تکاملی یک بدوی دارد، و یک ختمی دارد. بدوش از ماه رمضان است، و یا حتی قبل از ماه رمضان: ماه شعبان، و رجب؛ این‌ها هم بی‌تأثیر در این مسئله نیستند. این بدو از ماه مبارک شروع می‌شود، دائم می‌آید می‌چرخد، می‌چرخد، تکامل پیدا می‌کند، آن حالی که انسان در این روزها به واسطه مراقبه، یا بر خلاف مراقبه، هر دو طرف آن حال را پیدا می‌کند، در شب قدر تکمیل می‌شود! هان! هی یواش یواش جلو می‌آید، جلو می‌آید. چه در جهت مثبت، و چه در جهت منفی آن حالی که پیدا کرد شب قدر تقدیر می‌شود.

لذا می‌فرمودند قبل از ماه مبارک، رفقا توبه باید بکنند. غسل توبه باید انجام بدهند، که همان غسل استخاره است و بعد دو رکعت نماز دارد که نماز توبه و صد مرتبه در سجده: استغفرالله ربی و أتوب إليه و حالشان را در هنگام استغفار واقعا حال بیرون آمدن از جنبه‌های تکثر و وارد شدن در حریم عبودیت قرار

بدهند: خدایا تا حالا هرچه ما انانیت داشتیم، هرچه ما تفرعون داشتیم، هرچه بیا و برو داشتیم، این‌ها را دیگر ما کنار می‌گذاریم و رو به سوی تو ما قرار می‌دهیم، تو برای ما چه تقدیر می‌کنی؟ آنچه که برای ما تقدیر می‌کنی، ما همان را می‌خواهیم. حتی روزه‌ای که می‌خواهیم بگیریم، روزه را برای کیف نفس نمی‌خواهیم بگیریم! باز این هم خودش خیلی مهم است‌ها! خیلی والاست‌ها! یکی روزه بگیرد برای این که به آن حالات برسد، برای این که به آن نعمات برسد، باز خیلی زیاد است، ولی باز بزرگان ببینید ما را کجا بردند؟ از این جا بالاتر! نایستید! روزه‌ای که می‌گیریم: خدایا این روزه‌ای که داریم می‌گیریم برای این که ما را به تو برساند می‌گیریم! حالا اگر یک روز از این روزها نتوانستیم بگیریم، خوب نتوانستیم که نتوانستیم! دیگر چرا ناراحت باشیم؟ خوب اینجا دیگر برای آنهایی که نمی‌توانند روزه بگیرند یک مواردی پیدا می‌شود. حالا اگر نتوانستید روزه بگیرید، کسالتی دارید، طیب منع کرده: خدایا ما عبد تو هستیم! نمی‌خواهی بگیریم نمی‌گیریم! اصرار به روزه گرفتن نمی‌کنیم!

این راهم بدانید یک وقت کاری نکنید که بر خلاف رضای خدا باشد‌ها! وقتی که انسان به مرتبه عبودیت خودش را تنازل می‌دهد، دیگر کیفیت اطوار خارجی آنجا نباید در حال او تأثیر بگذارد. این مطلبی که عرض کردم که بزرگان نسبت به روزه چه حالی داشتند، این منافاتی با این مطلب ندارد؛ چون احساس این است که در این حال، روزه مرا به این حال می‌رساند، من در این ابتهاج هستم. اگر خدا برای من روزه را نخواست، روزه را نخواست، بسیار خوب!

خود مرحوم آقا [علامه طهرانی] در اواخر حیات خودشان روزه نمی‌گرفتند؛ اطباء منع کرده بودند. ما می‌رفتیم پیششان افطار می‌کردیم، می‌گفتند: سفره را ببندازید! خودشان هم می‌آمدند می‌نشستند و می‌گفتند: ما که روزه نمی‌گیریم! اگر سحری نخوریم و افطار هم نخوریم کافر مطلقیم! اقلّا می‌آییم با شما افطار بکنیم! اگر نخوریم دیگر کافر می‌شویم!

درست؟ اما حالشان چگونه است؟ تفاوت نمی‌کند! چون الآن خدا این حال را خواسته، الآن این مسئله را خواسته، ممکن است برای همه پیدا بشود‌ها! خود بنده شاید، بله، بنده کسالتی که داشتم، پانزده سال بود که من روزه نمی‌توانستم بگیرم؛ حالا الحمدلله چند سالی است که خداوند توفیق داده، این حالی که برای انسان در یک همچین وضعیتی پیدا می‌شود، و آن انکساری که هست، یعنی خدایا تو هرچه خیر برای من تقدیر می‌کنی من به همان رازی هستم؛ سلامتی بدهی، روزه می‌گیریم، سلامتی ندهی و امر به افطار بکنی، ما همانیم. ممکن است همین، بیش از آن روزه حتی برای انسان یک منافی داشته باشد، که در روزه به دست نمی‌آید!

ببینید! چقدر رحمت خدا گسترده است! خیال نکنید فقط به روزه است: ای داد! ما که محروم هستیم! ای وای، مؤمنین، رفقا، دوستان دارند روزه می‌گیرند و ما نمی‌گیریم. نه! ممکن است سهم آنها از این قضیه حتی

بیشتر هم باشد، وقتی که انسان مطالب را به این کیفیت و با این دیدگاه بخواند نگاه نکند.

این قضیه را هم بگویم ظاهراً دیگر وقت دارد می‌گذرد: در سفر حج بودیم، در زمان حیات مرحوم آقا، در همان اوّلین سفر، که بنده سنّ هنوز به حدود هفده سال نرسیده بود. بله، در سفر بودیم، در مدینه، یکی از افراد از دوستان نبود، ولی خیلی نسبت به مرحوم آقا [علامه طهرانی] اظهار ارادت می‌کرد. آمد و دستش ناراحتی داشت، آگزا داشت و ناراحت بود از این که چند روز دیگر به سمت مکه حرکت می‌کنیم و این هم خوب با لباس احرام و این وضعیت، چطور می‌خواهد اعمال را انجام بدهد؟ آمده بود پیش ایشان، مرحوم آقا یک خنده‌ای کردند و بعد فرمودند که: مرحوم آخوند ملافتحعلی سلطان‌آبادی همان کسی بود که در نجف در سی شب ماه مبارک رمضان، دارند دیگر! یک آیه را سی نوع تفسیر کرد! و امثال مرحوم نائینی و آقاضیاء عراقی و این‌ها می‌رفتند در منزل خودش، یک ساعت یا یک ساعت و نیم از افطار که می‌گذشت، یک جلسه خصوصی بود و این‌ها می‌رفتند آن‌جا، ایشان شب اول یک آیه را معنا کرد و یک ساعت در اطرافش صحبت کرد، به طوری که این‌ها می‌گفتند تا به حال یک همچین چیزی ما نشنیده بودیم، یک همچین تفسیری ما نشنیده بودیم. شب دوم می‌رفتند، می‌دیدند! عجب! ایشان همان آیه را دوباره خواند و شروع کرد در اطرافش صحبت کردن، اصلاً یک مطالب دیگر! اصلاً هیچ ربطی به مطالب دیشب نداشت! مربوط به آیه بودها، ولی اصلاً با مطالب شب قبل ارتباط نداشت! می‌گفتند اصلاً ما تا به حال یک همچین چیزی به نظرمان نرسیده بود!

شب سوم همین‌طور، شب چهارم همین‌طور، شب پنجم... تا سی شب! هر شب همین آیه را ایشان می‌خواند، یک ساعت راجع به آن صحبت می‌کرد، به طوری که هیچ ربطی به مطالب شب‌های گذشته نداشت، مطلب جدید بود.

یاد این قضیه افتادم که مرحوم آقا [علامه طهرانی] به من فرمودند در بیمارستان که بودیم، بیمارستان مشهد، در بخش قلب، سه سال قبل از فوتشان که من خدمتشان بودم در سی‌سی‌یو و خود بخش که آمدند یکی دو هفته‌ای طول کشید، ما این مثنوی را برده بودیم و گذاشته بودیم آنجا و در وقتی که ایشان خواب بودند می‌خواندیم. خوب ما می‌نشستیم و مثنوی می‌خواندیم.

یک روز ایشان نگاه می‌کردند، گفتند فلانی آن کتاب آبی چیست آنجا؟ کتاب آبی؟

گفتم: مثنوی!

گفتند: مثنوی؟! به به! خوب بخوان برایمان!

هیچی! کارمان درآمد! دیگر ما شروع می‌کردیم برایشان خواندن و ایراد ما را می‌گرفتند: نه! این‌جا را باید بکشی، این‌جا را نباید زود تمام کنی، این‌جا را این‌طوری باید بگویی و در بعضی از فقرات هم می‌گفتند خوب حالا این شعر را معنا کن و بعد هم خوب خودشان هم معنی می‌کردند.

خیلی خلاصه برای ما مغتنم بود آن ایامی که در آنجا در خدمت ایشان بودیم.

بعد ایشان فرمودند: "این را از من داشته باش، مرحوم استاد، حضرت آقای حداد به من فرمودند که مرحوم استادشان، مرحوم قاضی به ایشان فرمودند: "که من هشت بار مثنوی را از اول تا به آخر خواندم هشت بار! ما آیا تا به حال یک دفعه هم خوانده‌ایم؟! من که نخوانده‌ام! ان شاء الله خدا توفیق بدهد که ما بتوانیم از این بحار نعمات و رحمت الهی که واقعا خزائن اسرار است بهره مند شویم و هر بار یک معنای جدیدی غیر از معنای قبل برای من از این اشعار حاصل می‌شد. "خب این یعنی چه؟ از چه مسئله‌ای حکایت می‌کند؟

مرحوم آخوند ملافتحعلی سلطان آبادی، ایشان سی شب ماه مبارک رمضان را در یک آیه تفسیر داشتند و بعد وقتی که شب آخر ماه مبارک بود، فرمودند: می‌گویند که قرآن هفتاد بطن دارد، سی بطنش را به ما دادند، چهل بطنش طلب شما، بروید از هرکسی که بقیه‌اش را دارد پیدا کنید. ما به سی تا بیشتر نرسیدیم!

خوش به حالشان! سی بطن قرآن را خدا قسمت شخصی بکند! افرادی که پای این درس بودند، عرض کردم، اعظام علمای شیعه امثال مرحوم عراقی و مرحوم نائینی و این‌ها بودند. مرحوم سید جمال گلپایگانی و این‌ها می‌رفتند و این‌طور استفاده می‌کردند. آن وقت همین مرحوم آخوند ملافتح علی، البته حالا این اواخر شاید اختلاف حالات داشتند، ما نمی‌توانیم بگوییم در یک حال بوده این قضیه، مرحوم آقا [علامه طهرانی] فرمودند: ایشان وقتی که می‌خواهند حرکت کنند برای مکه، ایشان هم ناراحتی پوستی داشتند و این در زمستان عود می‌کرد، معمولا اگرما این‌طور است، در موقع تابستان و خب قدری بهتر می‌شد. اتفاقا هم موقع حج افتاده بود به زمستان، از کوفه که می‌خواستند حرکت بکنند، گفتند: خدایا خلاصه در این سفر، این بیماری را از ما بگیر که ذهن و فکر ما انقدر مشغول این مسائل و این گرفتاریی که راجع به طهارت و تطهیر این‌هاست، نداشته باشیم.

ایشان می‌فرمودند: همین که ایشان یک همچین تقاضایی را از خدا می‌کند، فی الفور خوب می‌شود! فی الفور! حرکت می‌کند می‌آید برای مکه و مدینه و زیارت و ...، خب آن هم بیش از یک ماه و دو ماه طول می‌کشید و وقتی که برمی‌گردند، همین که دم دروازه کوفه می‌رسند، دوباره می‌بینند شروع شد! خدا گفت خیلی خب! تو از ما این سفر را خواستی، ما دادیم و بیشترش را نخواستی! ما هم قضیه را به حالت سابقش برگرداندیم.

این مطلب را ایشان می‌خواستند بفرمایند: که انسان باید ببیند او برای ما چه تقدیر و مصلحت کرده؟ از کجا آن حجی که با این کیفیت است، اثرش، ثوابش، تأثیرش، آن روحانیتش، کمتر است از آن حجی که بدون این مشکلات و بدون این ابتلاء باشد؟ این مرد بزرگی است‌ها! ولی شما ببینید این اولیاء الهی تا کجا رفتند، و تا کجا سیر کردند و تا کجا می‌خواهند ما را سیر بدهند! خب بله، خیلی خوب است، انسان حج انجام می‌دهد

با طهارت و از خدا می‌خواهد و خدا هم استجابت می‌کند، اما بالاتر هم دارد یا ندارد؟ افق بالاترش این است که می‌گوید خدایا من حرکت کردم به سوی تو با این وضع، خودت می‌دانی، تمام شد! این بالاتر است! و آنی که گیر آدم می‌آید فرق می‌کند. آن هم خدا انجام می‌دهد، آن حج هم خدا قبول می‌کند، خب حجّی که آخوند ملافتحعلی انجام بدهد، معلوم است چه حجّی است دیگر، اما باز بالاتری هم هست! و آن این است که انسان عبد باشد: خدایا خون می‌خواهد بیاید، خب بیاید، چکارش کنیم؟ تکلیفمان را انجام می‌دهیم، وظیفه‌مان را انجام می‌دهیم... لباس احراممان هم نجس می‌شود، خب بشود! مگر قرار است لباس احرام انسان همیشه حتما پاک باشد، هر وقت رسیدیم به یک جایی، آن لباس را طاهر می‌کنیم، تمام شد!

ببینید! هی نفس می‌خواهد حتی در امور معنوی هم خودش دخالت کند! نفس می‌خواهد به آن حال و هوایی که می‌پسندد، در آن حال و هوا قرار بگیرد. وقتی ببیند! لباس احرام است، ولی دارد دستش خون می‌آید، بدنش نجس است، یک جوری می‌شود:!! ای کاش این طوری نبود! حالا ما داریم بابا لیبیک می‌گوییم، حالا داریم فرض کنید به سمت مکه حرکت می‌کنیم، اگر این طور نبود بهتر بود، شاید این توفیق را ما نداریم؟ ولی نه! وقتی که ول کرد خودش را، رها کرد خودش را، وقتی رها کرد، آن وقت یک چیزهای دیگر به او می‌دهند.

پس بنابراین ما در ماه مبارک روزه توفیق روزه پیدا کردیم، روزه می‌گیریم. گفتند روزه نگیر، خب نمی‌گیریم، همان حال و هوای روزه را باید حفظ کنیم.

از مطالبی که نسبت به آن مطالب خیلی مرحوم آقا [علامه طهرانی] نظر داشتند، در ماه مبارک، مسئله شب‌های ماه مبارک بود. می‌فرمودند: اثر روزه در ماه مبارک، در شب ظاهر می‌شود؛ لذا بهتر است انسان خواب شب خودش را کمی کم کند و بیشتر به همین تهجدات و امثال ذلک بپردازد، نه این که همه‌اش نماز بخواند، نه! مثلا دیوان حافظ را بردارد، اشعار حافظ بخواند. ماه مبارک این نیست که فقط انسان بردارد روضه‌الشهدای کاشفی! یا لُهُوف سید ابن طاووس یا مَقْتَل مُقَرَّم را بخواند و روضه و نوحه بگذارد! نه! این نیست! ماه مبارک رمضان، ماه نور است، ماه بهجت است، ماه سرور است، ماه کیف کردن است، ماه عشق‌بازی با خداست، گریه و روضه و این مسائل، البته آن هم جای خودش را دارد، و آن ایام و لیالی مصیبت هم که خب به جای خودش هست؛ اما انسان باید حال و هوای خودش را با آن فضا نزدیک کند، و آشنا کند، نه این که همه‌اش بگذارد روضه بخواند، روضه گوش کند و گریه کند و بگوید: خب حالا خوب شد!

نه! این نیست قضیه! حکایات بزرگان، کلمات قصار بزرگان، مطالعه در احوال بزرگان، خواندن اشعار عرفاء و اولیاء الهی، حافظ شیرازی، البته خب برای فارسی زبان‌ها، حافظ شیرازی، مثنوی. بردارید یک شب بخوانید ببینید چکار کرده این مرد! یک صفحه، دو صفحه مثنوی بخوانید، تأمل کنید! در اشعار مولانا، و

همین‌طور در سایر اشعار و حکایات و قصص بزرگان، کتاب‌های اخلاقی، کتاب‌های مرحوم آقا، نسبت به مسائل مختلف و این‌ها، این خیلی برای انسان می‌تواند کارساز باشد؛ با توجه به روزه و به آثاری که روزه دارد. مطالبی هم هست که البته خب رفقا از آن مطلع هستند، و دیگر نیازی به تذکر و بازگو کردن نیست و ان‌شاءالله اگر خداوند توفیق عنایت کند، تتمه مطالب عنوان بصری را دیگر برای بعد از ماه مبارک ادامه خواهیم داد.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ